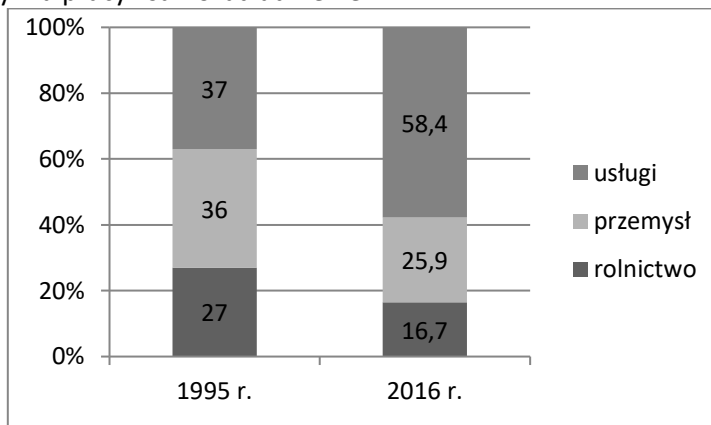


- акtywność na rynku pracy i samozatrudnienie.



Rys. 2. Struktura zatrudnienia w Polsce

Kwestią do rozstrzygnięcia pozostaje, czy takie instrumentalne ale ograniczone podejście, wprowadzone zgodnie z projekcjami zaprezentowanymi w strategii *Europa 2020* i wdrażanymi w krajach członkowskich, jest wystarczającym rozwiązaniem. Czy zaprezentowane w tekście artykułu, spowodowane w znacznej mierze rozwojem technologii IT, zjawiska i mechanizmy gospodarcze należy włączyć do debaty w ramach programów kształcenia szkolnego (na poziomie średnim), czy też kwestie te rozstrzygnąć na bazie ustaleń o charakterze normatywnym, prezentowanych w ramach polityki spójności społecznej?

Bibliografia:

1. D. Begg: Mikroekonomia. PWE. Warszawa 2000
2. M. Castells: Społeczeństwo sieci. PWN. Warszawa 2007,
3. P. H. Dembiński, S. Beretta: Kryzys ekonomiczny i kryzys wartości,
4. H. Rogall: Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Zys i S-ka. Poznań 2010,
5. W. Okoń: Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej. Żak. Warszawa 1998
6. T. Piketty: Kapitał w XXI wieku. Wyd. Krytyki Politycznej. Warszawa 2015
7. H. Rogall: Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Zys i S-ka. Poznań 2010
8. P. Sienkiewicz: Analiza systemowa. Bellona. Warszawa 1994
9. J. Sikora: Edukacja ekonomiczna jako niezbędny składnik wykształcenia ogólnego. WSP. Warszawa 2011

DOI: 10.31652/2412-1142-2018-50-79-83

УДК 374.7

*О. Л. Рассказова, м. Запоріжжя, Україна / O. L. Rasskazova, Zaporozhye, Ukraine
tkachenkoe@ukr.net*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Анотація. У статті представлені узагальнені результати здійсненого теоретичного етапу дослідження, протягом якого були проаналізовані сучасні соціально-економічні умови реалізації неформальної освіти дорослих і визначені завдання подальшого дослідження.

Системний підхід дозволив визнати необхідність багаторівневого обґрунтування існуючих соціально-економічних умов, їх вплив на розвиток неформальної освіти дорослих: мегарівень (рівень глобальної або світової економіки), макrorівень (рівень країни), мезорівень (рівень галузей, регіонів), мікрорівень (рівень підприємств, організацій, установ), нанорівень (рівень окремої особи).

Здійснений аналіз існуючих сучасних соціально-економічних умов різних рівнів дозволив визначити пріоритетні соціально-економічні умови розвитку неформальної освіти як мобільного, оперативного й ефективного виду освіти дорослих, який забезпечує особистісно, професійно і

соціально значущий результат. Серед них: глобалізація і розширення освітніх і культурних зв'язків між країнами; інформатизація і цифровізація, формування суспільства знань і високих технологій; інтернаціоналізація й інтеграція; сталий просторовий розвиток, який передбачає справедливий соціальний розвиток, стале економічне зростання та зайнятість, ефективне управління, екологічну рівновагу та розбудову стійкості; уніфікація та стандартизація; демографічні зміни, розширення цільової аудиторії неформальної освіти; швидка зміна ринку професій, вивільнення великої кількості трудових ресурсів, високий рівень еміграційних потоків інтелектуальних і фізичних трудових ресурсів; універсалізація ключових навичок професіоналів тощо.

Ключові слова: неформальна освіта дорослих; соціально-економічні умови; рівні соціально-економічних умов; соціально-економічні умови розвитку неформальної освіти дорослих.

SOCIO-ECONOMIC CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF NON-FORMAL ADULT EDUCATION

Abstract. The article presents the summarized results of the implemented theoretical stage of the study, during which the modern socio-economic conditions for the realization of informal education of adults were analyzed and the problems of further research were identified.

The system approach allowed to recognize the need for a multi-level justification of the existing socio-economic conditions, their influence on the development of adult non-formal education: the mega-level (level of global or world economy), macro level (level of the country), meso-level (level of industries, regions), micro level (level of enterprises, institutions), the nanoscale (the level of an individual).

An analysis of the current socio-economic conditions of different levels has made it possible to identify the priority socio-economic conditions for the development of informal education as a mobile, operational and effective form of adult education, which provides a personally, professionally and socially meaningful result. Among them are: globalization and the expansion of educational and cultural ties between countries; informatization and digitalization, formation of a society of knowledge and high technologies; internationalization and integration; sustainable spatial development that provides for just social development, sustainable economic growth and employment, effective governance, environmental balance and sustainability; unification and standardization; demographic changes, extension of the target audience of non-formal education; a rapid change in the profession market, the liberation of a large number of labor resources, a high level of emigration flows of intellectual and physical labor resources; universalization of key skills of professionals, etc.

Key words: non-formal adult education; socio-economic conditions; levels of socio-economic conditions; socio-economic conditions for the development of adult non-formal education.

Постановка проблеми. Неформальна освіта сьогодні є єдиним динамічним простором, який швидко й відповідно потреб відповідає на запити дорослих щодо їхнього особистісного і професійного розвитку у стрімко мінливих сучасних соціально-економічних умовах. Вважаємо актуальним окреслити коло провідних тенденцій розвитку неформальної освіти у широкому і більш вузькому соціально-економічних контекстах.

Ґрунтуючись на аналізі попередніх досліджень, розуміємо неформальну освіту як освітню діяльність, здійснювану, як правило, за рамками офіційної (формальної) системи, розраховану на вмотивованих до навчання дорослих, що проводиться за освітніми програмами і темами, у визначені терміни, відповідає цілям навчання дорослих, забезпечує особистісно, професійно, соціально значущий результат [2, 210]. Впровадження наукового терміну «неформальна освіта дорослих» у тезаурус сучасної педагогічної науки вимагає подальшого дослідження всіх його дефініцій і особливостей з урахуванням різних підходів, серед яких провідними є: системний, компетентнісний, акмеологічний, аксіологічний, культурологічний, когнітивний, рефлексивний тощо.

Метою цієї статті є представлення узагальнених результатів здійсненого етапу дослідження, протягом якого були проаналізовані сучасні соціально-економічні умови реалізації неформальної освіти дорослих і визначені завдання подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Зумовлено потребу наукового осмислення й аналізу соціально-економічних умов неформальної освіти дорослих, феноменом стрімкого її розвитку в українському освітньому просторі. Системний підхід дозволив визнати необхідність багаторівневого обґрунтування існуючих соціально-економічних умов, їх вплив на розвиток неформальної освіти дорослих:

мегарівень (рівень глобальної або світової економіки), макрорівень (рівень країни), мезорівень (рівень галузей, регіонів), мікрорівень (рівень підприємств, організацій, установ), нанорівень (рівень окремої особи).

Результати аналізу сучасних соціально-економічних систем на *мегарівні* або рівні глобальної або світової економіки дозволили виявити такі основні соціально-економічні умови, в яких відбувається розвиток неформальної освіти: - глобалізація світового господарства виявляється у посиленні взаємозалежності країн світу, розширенні економічних, політичних, культурних зв'язків, інформаційному обміні між усіма країнами, зняття бар'єрів у переміщенні капіталів, робочої сили, товарів між державами, лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків, переході від замкнутих національних господарств до економіки відкритого типу, водночас, призводить до зростання впливу на весь світ окремих країн, нав'язування ними своїх систем цінностей, економічних та правових відносин; - інтернаціоналізація виробництва і зосередження економічної діяльності в транснаціональних, багатонаціональних підприємствах, що впливає на напрями міжнародного руху факторів виробництва, міжнародної торгівлі, на економіку і політику окремих країн; - інтеграція передбачає проведення злагодженої міждержавної економічної політики, наслідком якої є формування міжнародних економічних угруповань країн (регіональних чи профільних): діяльність ООН у підтримці міжнародної стабільності та забезпеченні міжнародної безпеки тощо, роль Світової організації торгівлі, Міжнародного валютного фонду, Світового банку, інших організацій в управлінні світовою економікою; - уніфікація та стандартизація в різних галузях міжнародного соціально-економічного життя, поширення розробки і застосування єдиних для усіх країн стандартів на технологію, екологію, діяльність фінансових організацій, бухгалтерську і статистичну звітності, освітню діяльність тощо; - сталий просторовий розвиток за основними напрямками – інституціоналізація господарських відносин, подолання соціальної та територіальної диференціації цивілізаційного розвитку і забезпечення стійкого, збалансованого та всебічного розвитку територіальних утворень, які формують систему господарського простору держави, через упровадження дієвих управлінських механізмів; - інформатизація і формування суспільства знань і високих технологій (knowledge based society) – настання «ери інтелекту»; - демографічні зміни: збільшення загальної чисельності населення світу, зростання середнього показника тривалості життя у світі, збільшення середнього віку мешканця планети, зростання показника довголіття, збільшення темпів старіння населення планети і частки літніх людей у загальній чисельності населення планети, зниження сумарного коефіцієнту народжуваності у всьому світі (збільшується він тільки в Європі), вирівнювання кількості чоловіків і жінок у світі в цілому, значні відмінності демографічних прогнозів по регіонах світу.

Узагальнення сучасних соціально-економічних умов на *макрорівні* або рівні економіки України показало такі пріоритетні внутрішні і зовнішні тенденції: - завершення переходу від планової сировинної моделі розвитку економіки, яка спиралася на конкурентні переваги, що виникали за рахунок дешевих енергетичних і трудових ресурсів, до ринкової інноваційно-інвестиційної моделі, що супроводжується впровадженням нових інструментів ринкового регулювання соціально-економічних процесів; - покращення інвестиційного клімату та умов ведення бізнесу, який підтримується оновленням існуючих та введенням нових основних фондів, покращенням інфраструктури, підвищенням енергоефективності виробництв; - реорганізація виробництва ключових галузей промисловості, акцентування на потенціалі розвитку агросектору; - розвиток цифрової інфраструктури, цифровізація та стимулювання цифрових трансформацій у системі освіти, медицині, екології, безготівкової економіки, інфраструктурі, транспорті, громадській безпеці тощо (відповідно Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [1]); - контрольована інфляція в межах цільового орієнтира Національного банку, тривання процесу скорочення збитків банківського і корпоративних секторів та повернення привабливості банківських депозитів для населення; - скорочення виробничих потужностей унаслідок подолання економічної кризи призвело до вивільнення великої кількості трудових ресурсів і високого рівня еміграційних потоків інтелектуальних і фізичних трудових ресурсів; - довготривалий російсько-український гібридний конфлікт на сході України впливає не тільки на українську економіку взагалі, а й посилює вплив неекономічних чинників: воєнних, інформаційно-психологічних, соціальних, адміністративних.

Характеристика *мезорівня* або рівня галузей, регіонів, територій пов'язана зі станом досягнення цілей розвитку тисячоліття й визначенням національних цілей сталого розвитку (ЦСР) [3]. Протягом 2016 року інклюзивний процес визначення завдань ЦСР відбувався за чотирма напрямками:

справедливий соціальний розвиток; стале економічне зростання та зайнятість; ефективне управління; екологічна рівновага та розбудова стійкості. У відповідності до напрямів адаптовано ЦСР для України до 2030 року: подолання бідності; подолання голоду, розвиток сільського господарства; міцне здоров'я і благополуччя; якісна освіта; гендерна рівність; чиста вода та належні санітарні умови; доступна та чиста енергія; гідна праця та економічне зростання; промисловість, інновації та інфраструктура; скорочення нерівності; сталий розвиток міст і громад; відповідальне споживання та виробництво; пом'якшення наслідків зміни клімату; збереження морських ресурсів; захист та відновлення екосистем суші; мир, справедливість та сильні інститути; партнерство заради сталого розвитку [3].

Цілі відображають потреби соціально-економічного розвитку регіонів. Отже, суспільне бачення розвитку охоплює такі орієнтири для досягнення, як добробут та здоров'я населення, що забезпечуватимуться інноваційним розвитком економіки, побудованим на сталому використанні природних ресурсів. У структурі експорту передбачаються зміни, спрямовані на перехід від сировини та продуктів первинної переробки до продуктів та послуг з високим ступенем доданої вартості. Економічне зростання буде ґрунтуватися на моделі «зеленої» економіки. Завдяки заходам із енергозбереження та застосуванню енергоефективних практик суттєво має знизитися енергоємність валового внутрішнього продукту. Частка виробництва екологічно чистої енергії неухильно зростатиме, витісняючи, перш за все, традиційні технології, що дозволить суттєво зменшити викиди парникових газів у атмосферу. Це сприятиме покращенню якості життя населення без шкоди довкіллю і стане вагомим чинником зростання тривалості життя.

Результати аналізу соціально-економічних змін на *мікрорівні* або рівні підприємств, організацій, установ дали можливість переконатися у тому, що основними соціально-економічними тенденціями розвитку в Україні є: - позитивна динаміка щодо загальної кількості господарюючих суб'єктів (юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців) і їхнього територіального поширення; - інтенсивний розвиток комерційного підприємництва у порівнянні з незначним розвитком виробничого підприємництва, розширення сфери послуг (консультативні, юридичні, страхові, транспортні, туристичні, готельні, охоронні тощо); - зниження податкового тиску на економіку та забезпечення його рівномірності, забезпечення урегулювання соціально-трудових стосунків, протидія рейдерству та корупції; - підтримка нових механізмів співпраці органів виконавчої влади та суб'єктів підприємництва; - упровадження регіональної політики сприяння розвитку малого та середнього підприємництва; - поступове спрощення дозвільних процедур і процедур започаткування власного бізнесу, здійснення державного нагляду, адміністративних і податкових перевірок, реєстрації власності, ліквідації підприємств, отримання інших документів дозвільного характеру для суб'єктів підприємництва та скорочення витрат часу і грошових витрат на проходження таких офіційних процедур; - удосконалення нормативно-правової бази, системи оподаткування, порядку ведення податкового і статистичного обліку та звітності суб'єктів господарської діяльності; - посилення інноваційної активності вітчизняних підприємств та удосконалення інфраструктури розвитку підприємництва; - прискорення дій суб'єктів підприємництва щодо інформаційного забезпечення, інноваційних технологій, освіти і підвищення кваліфікації робітників у відповідності до вимог сучасного ринку праці.

Новим акцентом сучасної концепції соціально-економічного зростання, як кількісної та якісної ознаки соціально-економічної динаміки, є досягнення кількісних і якісних змін у національному багатстві країни та добробуті населення. Ядром і стратегічним фактором такого підходу є трактування людського капіталу і як об'єкта інвестування з усіма наслідками очікуваної віддачі на капітал, і як особи, індивіда, трудового ресурсу з комплексом фізіологічних, соціальних та психологічних властивостей. *Нанорівень* соціально-економічних умов або рівень окремої особи, слід розглядати з точки зору співвідношення важливих понять людського капіталу, людського ресурсу, людського потенціалу. Здійснений нами аналіз концепції людського розвитку, теорій розвитку людського потенціалу і людського капіталу дав можливість впевнитися, що суб'єктом прогресу в усіх напрямках є сьогодні людина освічена, ініціативна, креативна, людина-професіонал, яка має сукупність сформованих та розвинутих унаслідок інвестицій продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій поведінки, що використовуються в економічній діяльності, сприяють зростанню продуктивності праці та впливають завдяки цьому на покращення особистого добробуту і національного доходу в цілому.

Відповідно, освітня діяльність дорослої людини з особистісного і професійного вдосконалення сьогодні є тією складовою людського капіталу, яка впливає на стан соціально-економічних умов усіх рівнів і зумовлює кінцеві і проміжні досягнення – індивідуальні, підприємства (фірми), галузі, національні, глобальні.

Узагальнення результатів аналізу існуючих сучасних соціально-економічних умов різних рівнів дозволило визначити пріоритетні соціально-економічні умови розвитку неформальної освіти як

мобільного, оперативного й ефективного виду освіти дорослих, який забезпечує особистісно, професійно, соціально значущий результат:

- *глобалізація* у посиленні взаємозалежності країн світу і розширення освітніх і культурних зв'язків, інформаційного обміну між країнами, освітніми кадрами, можливостями навчання дорослих;

- *інформатизація і цифровізація*, розвиток цифрової інфраструктури та стимулювання цифрових трансформацій у загальній системі освіти, формування суспільства знань і високих технологій;

- *інтернаціоналізація й інтеграція* передбачають проведення злагодженої міждержавної освітньої діяльності відповідно до визначених ООН і ЮНЕСКО орієнтирів розвитку;

- *сталий просторовий розвиток* передбачає справедливий соціальний розвиток, стале економічне зростання та зайнятість, ефективне управління, екологічну рівновагу та розбудову стійкості;

- *уніфікація та стандартизація* основних напрямів неформальної освіти у різних галузях міжнародного та національного соціально-економічного життя;

- *демографічні зміни* щодо підвищення середньої тривалості життя, збільшення частки людей поважного віку тощо зумовлюють розширення цільової аудиторії освіти;

- *швидка зміна ринку професій*, вивільнення великої кількості трудових ресурсів, високий рівень еміграційних потоків інтелектуальних і фізичних трудових ресурсів;

- *реорганізація* виробництва ключових галузей промисловості, *універсалізація* ключових навичок професіоналів для швидкої адаптації у будь-якій професії;

- *інтенсивний розвиток* комерційного підприємництва і розширення сфери послуг у порівнянні з незначним розвитком виробничого підприємництва;

- *прискорення дій* суб'єктів підприємництва щодо інформаційного забезпечення, інноваційних технологій, освіти і підвищення кваліфікації робітників у відповідності до вимог сучасного ринку праці.

Висновки. Окреслене коло соціально-економічних умов є узагальненням представленого етапу дослідження. Названий ряд дозволяє нам визначити пріоритетні завдання подальшого дослідження неформальної освіти дорослих: визначити актуальні освітні запити дорослих на всіх рівнях – особистісному, корпоративному, регіональному, національному; систематизувати поточні й перспективні освітні потреби дорослих і ринку праці у напрямках професійного навчання (job qualification) і розвитку відповідних «твердих навичок» (hard skills) дорослих, і особистісного навчання (life qualification) і розвитком гнучких навичок (soft skills) дорослих; дослідити існуючий ринок освітніх неформальних послуг як з позицій попиту замовниками – окремими групами дорослого населення, підприємствами та установами, так і з позицій пропозиції цих послуг провайдерами неформальної освіти; довести необхідність визнання неформального навчання на конкретних прикладах із врахуванням обґрунтування відповідності ключових професійних компетентностей – кваліфікаційним вимогам, і соціального визнання – статусу і самооцінці дорослих, які беруть активну участь у неформальній освітній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. Київ. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80?test=4/UMfPEGznhhAMY.Zi691C5hHI4ags80msh8le6>

2. Рассказова О.Л. Феномен неформальної освіти дорослих як педагогічної категорії. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2017. Вип. 54 (107). С. 203-212.

3. Цілі сталого розвитку: Україна: Національна доповідь 2017. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6f446a44-9bba-41b0-8642-8db3593e696e&title=NatsionalnaDopovid-tsiliStalogoRozvitku-Ukraina->